

**Практика Європейського суду
з прав людини у формуванні
стандартів призначення та
проведення судових
експертиз у кримінальному
провадженні**

Анотація

Метою цього посібника є комплексне узагальнення практики Європейського суду з прав людини щодо призначення, проведення та оцінки судових експертиз у кримінальному провадженні, вироблення практичних рекомендацій щодо застосування міжнародних стандартів у діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду, адвокатури та експертних установ, а також формування єдиного науково-практичного підходу до використання спеціальних знань у кримінальному процесі України.

Р. В. ГАЙВОРОНСЬКИЙ

**ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ
З ПРАВ ЛЮДИНИ У ФОРМУВАННІ
СТАНДАРТІВ ПРИЗНАЧЕННЯ
ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ
ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ**

**Практика ЄСПЛ, законодавство України,
практика Верховного Суду
та науково-практичний коментар**

Науково-практичний посібник

Харків
«Право»
2026

Гайворонський Р. В.

Г15 Практика Європейського суду з прав людини у формуванні стандартів призначення та проведення судових експертиз у кримінальному провадженні. Практика ЄСПЛ, законодавство України, практика Верховного Суду та науково-практичний коментар : наук.-практ. посіб. / Р. В. Гайворонський. – Харків : Право, 2026. – 650 с.

ISBN 978-617-8852-16-0

Метою цього посібника є комплексне узагальнення практики Європейського суду з прав людини щодо призначення, проведення та оцінки судових експертиз у кримінальному провадженні, вироблення практичних рекомендацій щодо застосування міжнародних стандартів у діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду, адвокатури та експертних установ, а також формування єдиного науково-практичного підходу до використання спеціальних знань у кримінальному процесі України.

УДК 343.148(477):[341.645:341.231.14]

© Гайворонський Р. В., 2026
© ТОВ «Видавничий дім «Право»,
2026

ISBN 978-617-8852-16-0

Зміст

Передмова	37
Вступ.....	40

Розділ І

Судова експертиза як складова права на справедливий суд

1.1. Поняття судової експертизи у світлі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.....	44
1.1.1. Право на справедливий суд як основа використання судової експертизи.....	44
1.1.2. Поняття судової експертизи у національному законодавстві	45
1.1.3. Стаття 6 Конвенції як джерело процесуальних гарантій	45
1.1.4. Судова експертиза як елемент принципу рівності сторін	46
1.1.5. Судова експертиза як складова принципу змагальності.....	46
1.1.6. Незалежність експерта як складова справедливого суду	47
1.1.7. Межі використання експертного висновку.....	47
1.1.8. Практика ЄСПЛ щодо експертних доказів	48
Висновки.....	48
1.2. Судова експертиза як елемент права на захист	49
1.2.1. Право на захист як фундаментальна гарантія кримінального провадження	49
1.2.2. Місце судової експертизи у механізмі реалізації права на захист.....	50
1.2.3. Практика ЄСПЛ щодо забезпечення права на захист під час проведення експертиз	50
1.2.4. Принцип «рівності сторін» під час використання експертних доказів	51
1.2.5. Право ставити питання експерту	52
1.2.6. Право вимагати повторної або додаткової експертизи	52
1.2.7. Право допитувати експерта	52
1.2.8. Незалежність експерта як гарантія права на захист	53
1.2.9. Значення практики Верховного Суду України	53
Висновки.....	54
1.3. Роль експертного доказу в кримінальному процесі.....	54
1.3.1. Експертний доказ у системі кримінального процесуального доказування.....	54
1.3.2. Поняття експертного доказу.....	55

1.3.3. Ознаки експертного доказу	55
1.3.4. Функції експертного доказу	56
1.3.5. Значення експертного доказу для встановлення істини	56
1.3.6. Практика Європейського суду з прав людини	57
1.3.7. Практика Верховного Суду	58
1.3.8. Межі доказового значення експертного висновку	58
1.3.9. Сучасні виклики використання експертних доказів	59
Висновки	59
1.4. Принцип рівності сторін під час призначення експертиз	60
1.4.1. Принцип рівності сторін як складова права на справедливий суд	60
1.4.2. Зміст принципу рівності сторін у практиці ЄСПЛ	61
1.4.3. Призначення експертизи як процесуальна гарантія рівності сторін	61
1.4.4. Право сторони захисту ініціювати експертизу	62
1.4.5. Формулювання питань експерту	62
1.4.6. Ознайомлення з матеріалами експертизи	63
1.4.7. Право на альтернативну експертизу	63
1.4.8. Незалежність експерта та процесуальний баланс	63
1.4.9. Практика Верховного Суду	64
1.4.10. Типові порушення принципу рівності сторін	64
Висновки	65
1.5. Змагальність при використанні спеціальних знань	66
1.5.1. Принцип змагальності як фундаментальна засада кримінального процесу	66
1.5.2. Поняття спеціальних знань у кримінальному процесі	66
1.5.3. Змагальність при призначенні експертизи	67
1.5.4. Змагальність під час проведення експертного дослідження	67
1.5.5. Право сторін на дослідження експертного висновку	68
1.5.6. Практика Європейського суду з прав людини	68
1.5.7. Альтернативні експертні дослідження	69
1.5.8. Межі використання спеціальних знань	69
1.5.9. Практика Верховного Суду	70
1.5.10. Сучасні виклики принципу змагальності	70
Висновки	71
1.6. Презумпція невинуватості та експертні висновки	71
1.6.1. Презумпція невинуватості як фундаментальний принцип кримінального судочинства	71

1.6.2. Взаємозв'язок презумпції невинуватості та експертного доказу	72
1.6.3. Практика Європейського суду з прав людини	73
1.6.4. Межі компетенції експерта.....	73
1.6.5. Стандарт доказування та експертні висновки	74
1.6.6. Право сторони захисту на перевірку експертного висновку.....	74
1.6.7. Практика Верховного Суду	75
1.6.8. Типові порушення презумпції невинуватості при використанні експертних висновків.....	75
1.6.9. Презумпція невинуватості в умовах розвитку сучасних технологій	76
Висновки.....	76
1.7. Незалежність експерта як гарантія справедливого суду	77
1.7.1. Незалежність експерта як складова права на справедливий суд	77
1.7.2. Поняття незалежності експерта	78
1.7.3. Об'єктивний та суб'єктивний критерії незалежності.....	78
1.7.4. Практика ЄСПЛ щодо незалежності експертів	79
1.7.5. Незалежність експерта та інституційна підпорядкованість.....	79
1.7.6. Відвід експерта як процесуальна гарантія	80
1.7.7. Незалежність експерта та принцип змагальності	80
1.7.8. Практика Верховного Суду	81
1.7.9. Міжнародні стандарти професійної незалежності експертів	81
1.7.10. Незалежність експерта в умовах цифровізації	82
Висновки.....	82

Розділ II

Міжнародні стандарти судової експертизи

2.1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як джерело міжнародних стандартів судової експертизи.....	83
2.1.1. Значення Конвенції у сфері кримінального судочинства	83
2.1.2. Стаття 6 Конвенції як основа міжнародних стандартів судової експертизи	84
2.1.3. Право на справедливий суд та використання експертних доказів	84
2.1.4. Принцип рівності сторін у Конвенції.....	85
2.1.5. Змагальність як міжнародний стандарт	85
2.1.6. Незалежність експерта у світлі Конвенції	86
2.1.7. Презумпція невинуватості та експертний доказ.....	86

2.1.8. Практика ЄСПЛ як джерело міжнародних стандартів	87
2.1.9. Значення Конвенції для українського кримінального процесу..	87
2.1.10. Перспективи розвитку міжнародних стандартів.....	88
Висновки.....	88
2.2. Практика Європейського суду з прав людини як джерело міжнародних стандартів судової експертизи.....	89
2.2.1. Значення практики ЄСПЛ для формування міжнародних стандартів.....	89
2.2.2. Загальні підходи ЄСПЛ до оцінки експертних доказів	90
2.2.3. Стандарт рівності сторін (Equality of Arms)	90
2.2.4. Принцип змагальності у практиці ЄСПЛ	91
2.2.5. Незалежність і безсторонність експерта	91
2.2.6. Право на ефективне оспорювання експертного висновку	92
2.2.7. Провідні рішення ЄСПЛ щодо використання експертних доказів	92
2.2.8. Практика ЄСПЛ щодо цифрових експертиз	93
2.2.9. Значення практики ЄСПЛ для українських судів	93
2.2.10. Перспективи розвитку практики ЄСПЛ.....	94
Висновки.....	94
2.3. Практика Комітету міністрів Ради Європи у формуванні стандартів судової експертизи	95
2.3.1. Комітет міністрів Ради Європи як суб'єкт формування європейських правових стандартів	95
2.3.2. Рекомендації Комітету міністрів як джерело «м'якого права» (soft law).....	95
2.3.3. Рекомендації щодо справедливого кримінального судочинства.....	96
2.3.4. Незалежність експерта у документах Комітету міністрів	96
2.3.5. Право на ефективний захист	97
2.3.6. Виконання рішень ЄСПЛ та реформування експертної діяльності.....	97
2.3.7. Цифровізація правосуддя та новітні виклики.....	98
2.3.8. Значення рекомендацій для українського законодавства	98
2.3.9. Взаємозв'язок рекомендацій Комітету міністрів та практики ЄСПЛ	99
2.3.10. Перспективи розвитку міжнародних стандартів.....	99
Висновки.....	100
2.4. Висновки Венеційської комісії щодо забезпечення стандартів судової експертизи у кримінальному провадженні	100

2.4.1. Роль Венеційської комісії у розвитку європейських стандартів правосуддя	100
2.4.2. Верховенство права як основа експертної діяльності	101
2.4.3. Незалежність експерта як складова незалежності правосуддя	102
2.4.4. Право на справедливий судовий розгляд	102
2.4.5. Рівність сторін під час використання спеціальних знань.....	102
2.4.6. Якість законодавства про судову експертизу.....	103
2.4.7. Незалежність експертних установ.....	104
2.4.8. Цифровізація та сучасні виклики	104
2.4.9. Значення висновків Венеційської комісії для України	104
2.4.10. Взаємозв'язок висновків Венеційської комісії з практикою ЄСПЛ.....	105
Висновки.....	105
2.5. Рекомендації СЕРЕЈ щодо використання судової експертизи у кримінальному провадженні.....	106
2.5.1. СЕРЕЈ як інституція Ради Європи.....	106
2.5.2. Судова експертиза як елемент ефективного правосуддя.....	107
2.5.3. Основні принципи діяльності судових експертів.....	107
2.5.4. Вимоги до якості експертних висновків	107
2.5.5. Управління строками проведення експертиз.....	108
2.5.6. Професійна компетентність експертів	108
2.5.7. Цифровізація експертної діяльності.....	109
2.5.8. Управління якістю експертної діяльності.....	109
2.5.9. Значення рекомендацій СЕРЕЈ для України	110
2.5.10. Перспективи розвитку стандартів СЕРЕЈ	110
Висновки.....	111
2.6. Стандарти ENFSI як європейський орієнтир забезпечення якості судової експертизи	111
2.6.1. Поняття та значення ENFSI.....	111
2.6.2. Основні принципи стандартів ENFSI.....	112
2.6.3. Система управління якістю	112
2.6.4. Компетентність судового експерта	113
2.6.5. Best Practice Manuals (BPM).....	113
2.6.6. Інтерпретація та оцінка доказів	114
2.6.7. Документування експертного процесу.....	114
2.6.8. Цифрова криміналістика та сучасні технології.....	114
2.6.9. Значення стандартів ENFSI для України	115
2.6.10. Перспективи розвитку стандартів ENFSI	115
Висновки.....	116

2.7. ISO/IEC 17025 у діяльності експертних установ	116
2.7.1. Значення міжнародного стандарту ISO/IEC 17025	116
2.7.2. Правова природа стандарту ISO/IEC 17025	117
2.7.3. Основні принципи ISO/IEC 17025	118
2.7.4. Вимоги до системи управління якістю	118
2.7.5. Компетентність персоналу	118
2.7.6. Простежуваність та валідація методик	119
2.7.7. Забезпечення неупередженості та незалежності.....	119
2.7.8. Документування експертної діяльності	120
2.7.9. Значення ISO/IEC 17025 для кримінального провадження.....	120
2.7.10. Перспективи розвитку міжнародних стандартів.....	121
Науково-практичний коментар	121
Висновки.....	122

Розділ III

Законодавство України щодо судових експертиз

3.1. Конституційні засади судової експертизи	123
3.1.1. Конституція України як основа правового регулювання судово-експертної діяльності.....	123
3.1.2. Принцип верховенства права	123
3.1.3. Людина як найвища соціальна цінність	124
3.1.4. Право на справедливий суд	124
3.1.5. Презумпція невинуватості.....	125
3.1.6. Право на захист	125
3.1.7. Незалежність судової влади	126
3.1.8. Рівність усіх перед законом і судом.....	126
3.1.9. Пряма дія Конституції України.....	127
3.1.10. Конституційний контроль у сфері судової експертизи.....	127
Науково-практичний коментар	128
Висновки.....	128
3.2. Кримінальний процесуальний кодекс України як основне джерело правового регулювання судової експертизи.....	129
3.2.1. Значення Кримінального процесуального кодексу України	129
3.2.2. Судова експертиза у системі доказування	129
3.2.3. Підстави призначення експертизи.....	130
3.2.4. Ініціювання проведення експертизи.....	130
3.2.5. Права учасників кримінального провадження під час призначення експертизи	131
3.2.6. Права та обов'язки судового експерта	131

3.2.7. Висновок експерта як процесуальне джерело доказів.....	132
3.2.8. Оцінка експертного висновку судом	132
3.2.9. Судовий контроль за проведенням експертиз	133
3.2.10. Науково-практичні проблеми застосування норм КПК України.....	133
Науково-практичний коментар	134
Висновки.....	134
3.3. Закон України «Про судову експертизу»	135
3.3.1. Значення Закону України «Про судову експертизу».....	135
3.3.2. Основні принципи судово-експертної діяльності	135
3.3.3. Поняття судової експертизи	136
3.3.4. Суб'єкти судово-експертної діяльності.....	136
3.3.5. Правовий статус судового експерта.....	137
3.3.6. Гарантії незалежності судового експерта	137
3.3.7. Організація діяльності експертних установ	138
3.3.8. Атестація та професійна підготовка судових експертів	138
3.3.9. Взаємодія Закону з кримінальним процесуальним законодавством.....	139
3.3.10. Перспективи вдосконалення законодавства	139
Науково-практичний коментар	140
Висновки.....	140
3.4. Права сторони захисту під час призначення, проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні.....	141
3.4.1. Право на захист як конституційна гарантія.....	141
3.4.2. Право ініціювати проведення експертизи.....	141
3.4.3. Право формулювати питання експерту	142
3.4.4. Право брати участь у процесі призначення експертизи	142
3.4.5. Право знайомитися з матеріалами експертизи	143
3.4.6. Право клопотати про додаткову або повторну експертизу.....	143
3.4.7. Право залучати власних експертів і спеціалістів	143
3.4.8. Право допитувати експерта в суді	144
3.4.9. Судовий контроль за забезпеченням прав сторони захисту.....	144
3.4.10. Актуальні проблеми реалізації права на захист	145
Науково-практичний коментар	145
Висновки.....	146
3.5. Права потерпілого під час призначення, проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні	146
3.5.1. Потерпілий як учасник кримінального провадження.....	146

3.5.2. Право ініціювати проведення судової експертизи	147
3.5.3. Право пропонувати питання експерту	147
3.5.4. Право бути ознайомленим із матеріалами експертизи	148
3.5.5. Право заявляти клопотання про проведення додаткової або повторної експертизи	148
3.5.6. Право брати участь у дослідженні експертних доказів у суді.....	149
3.5.7. Право на відшкодування шкоди на підставі експертних досліджень	149
3.5.8. Судовий контроль за дотриманням прав потерпілого	150
3.5.9. Практика ЄСПЛ щодо процесуальних прав потерпілого.....	150
3.5.10. Перспективи розвитку законодавства	151
Науково-практичний коментар	151
Висновки.....	152
3.6. Повноваження слідчого судді щодо призначення, проведення та судового контролю за судовими експертизами.....	152
3.6.1. Місце слідчого судді у системі судового контролю	152
3.6.2. Судовий контроль за призначенням експертизи	153
3.6.3. Розгляд клопотань сторони захисту	153
3.6.4. Контроль за дотриманням прав учасників кримінального провадження	154
3.6.5. Контроль за допустимістю використання спеціальних знань	154
3.6.6. Контроль за дотриманням розумних строків.....	155
3.6.7. Контроль за дотриманням принципу незалежності експерта..	155
3.6.8. Судовий контроль за використанням новітніх технологій.....	155
3.6.9. Практика Верховного Суду та ЄСПЛ.....	156
3.6.10. Перспективи розвитку судового контролю	156
Науково-практичний коментар	157
Висновки.....	157
3.7. Повноваження суду щодо призначення, проведення, дослідження та оцінки судових експертиз у кримінальному провадженні.....	158
3.7.1. Суд як гарант справедливого використання спеціальних знань	158
3.7.2. Повноваження суду щодо призначення судової експертизи	158
3.7.3. Забезпечення принципу змагальності	159
3.7.4. Дослідження висновку експерта в судовому засіданні.....	159
3.7.5. Допит експерта судом	160
3.7.6. Оцінка висновку експерта	160
3.7.7. Призначення додаткової та повторної експертизи	161

3.7.8. Судовий контроль за дотриманням міжнародних стандартів.....	161
3.7.9. Практика Верховного Суду щодо оцінки експертних доказів	162
3.7.10. Перспективи розвитку судової практики	162
Науково-практичний коментар	163
Висновки.....	163

Розділ IV

Практика ЄСПЛ щодо призначення експертиз

4.1. Право сторони вимагати проведення судової експертизи	
у практиці Європейського суду з прав людини	165
4.1.1. Загальні засади права на ініціювання судової експертизи	165
4.1.2. Право на експертизу як елемент права на захист.....	165
4.1.3. Межі дискреційних повноважень національного суду	166
4.1.4. Принцип «рівності сторін» при вирішенні питання про експертизу	166
4.1.5. Практика ЄСПЛ щодо права сторони на експертизу	167
4.1.6. Відмова у призначенні експертизи як можливе порушення статті 6 Конвенції.....	167
4.1.7. Значення альтернативних експертних досліджень	168
4.1.8. Підходи Верховного Суду.....	168
4.1.9. Науково-практичне значення стандартів ЄСПЛ.....	169
4.1.10. Перспективи розвитку українського законодавства.....	169
Науково-практичний коментар	169
Висновки.....	170
4.2. Обов'язок держави забезпечити ефективне дослідження доказів у практиці Європейського суду з прав людини.....	170
4.2.1. Ефективне дослідження доказів як складова права на справедливий суд	170
4.2.2. Позитивний обов'язок держави	171
4.2.3. Вимога повного та всебічного дослідження доказів	171
4.2.4. Незалежність експертних досліджень.....	172
4.2.5. Роль судової експертизи в ефективному розслідуванні.....	172
4.2.6. Судовий контроль за якістю дослідження доказів	173
4.2.7. Практика ЄСПЛ щодо ефективного розслідування	173
4.2.8. Значення практики Верховного Суду	174
4.2.9. Значення міжнародних стандартів.....	174
4.2.10. Перспективи розвитку українського законодавства.....	174
Науково-практичний коментар	175
Висновки.....	175

4.3. Межі дискреції національного суду в питаннях призначення, проведення та оцінки судових експертиз (практика Європейського суду з прав людини).....	176
4.3.1. Поняття судової дискреції у практиці ЄСПЛ	176
4.3.2. Принцип процесуальної автономії держав	176
4.3.3. Межі дискреції при вирішенні питання про призначення експертизи.....	177
4.3.4. Межі дискреції при оцінці експертного висновку	177
4.3.5. Мотивування судових рішень	178
4.3.6. Дискреція та принцип рівності сторін	178
4.3.7. Практика ЄСПЛ щодо меж судової дискреції	179
4.3.8. Практика Верховного Суду	179
4.3.9. Межі дискреції в умовах розвитку новітніх технологій.....	179
4.3.10. Перспективи розвитку правового регулювання	180
Науково-практичний коментар	180
Висновки.....	181
4.4. Відмова у проведенні судової експертизи у практиці Європейського суду з прав людини	181
4.4.1. Загальні підходи ЄСПЛ до питання відмови у проведенні експертизи.....	181
4.4.3. Вимоги до мотивування відмови	182
4.4.4. Відмова та принцип рівності сторін.....	182
4.4.5. Відмова у проведенні повторної або додаткової експертизи	183
4.4.6. Практика ЄСПЛ щодо оцінки наслідків відмови.....	183
4.4.7. Практика Верховного Суду	184
4.4.8. Значення альтернативних способів доказування	184
4.4.9. Роль міжнародних стандартів	184
4.4.10. Перспективи вдосконалення українського законодавства.....	185
Науково-практичний коментар	185
Висновки.....	186
4.5. Повторні судові експертизи у практиці Європейського суду з прав людини	186
4.5.1. Поняття та значення повторної судової експертизи.....	186
4.5.2. Правові підстави для призначення повторної експертизи	187
4.5.3. Повторна експертиза як гарантія права на захист.....	187
4.5.4. Межі дискреції національного суду	188
4.5.5. Повторна експертиза при суперечливих експертних висновках	188
4.5.6. Вимоги до незалежності повторної експертизи	188

4.5.7. Практика Верховного Суду	189
4.5.8. Повторна експертиза у світлі сучасних технологій	189
4.5.9. Міжнародні стандарти проведення повторних експертиз.....	190
4.5.10. Перспективи розвитку українського законодавства.....	190
Науково-практичний коментар	190
Висновки.....	191
4.6. Додаткові судові експертизи у практиці Європейського суду з прав людини	191
4.6.1. Поняття та правова природа додаткової судової експертизи ...	191
4.6.2. Підстави для призначення додаткової експертизи	192
4.6.3. Право сторін ініціювати додаткову експертизу	192
4.6.4. Дискреційні повноваження національного суду	193
4.6.5. Значення додаткової експертизи для забезпечення права на захист.....	193
4.6.6. Вимоги до мотивування судового рішення.....	194
4.6.7. Практика Верховного Суду	194
4.6.8. Використання сучасних технологій при проведенні додаткових експертиз.....	194
4.6.9. Міжнародні стандарти проведення додаткових експертиз.....	195
4.6.10. Перспективи розвитку правового регулювання	195
Науково-практичний коментар	196
Висновки.....	196
4.7. Альтернативні експертні дослідження у практиці Європейського суду з прав людини.....	197
4.7.1. Поняття альтернативних експертних досліджень	197
4.7.2. Альтернативний експертний висновок як елемент права на захист.....	197
4.7.3. Принцип рівності сторін і право на альтернативне дослідження.....	198
4.7.4. Оцінка альтернативного експертного висновку	198
4.7.5. Обов'язок суду дослідити альтернативний висновок.....	199
4.7.6. Альтернативні експертні дослідження та повторні експертизи.....	199
4.7.7. Практика Верховного Суду	199
4.7.8. Використання сучасних технологій.....	200
4.7.9. Міжнародні стандарти альтернативних експертних досліджень	200
4.7.10. Перспективи розвитку українського законодавства.....	201
Науково-практичний коментар	201
Висновки.....	202

Розділ V

Стандарти незалежності експерта

5.1. Поняття незалежності.....	203
5.1.1. Незалежність експерта як фундаментальний принцип судово-експертної діяльності.....	203
5.1.2. Поняття незалежності експерта	203
5.1.3. Незалежність як складова права на справедливий суд	204
5.1.4. Критерії незалежності експерта у практиці ЄСПЛ.....	204
5.1.5. Незалежність і неупередженість	205
5.1.6. Законодавчі гарантії незалежності в Україні	205
5.1.7. Практика Верховного Суду	206
5.1.8. Міжнародні стандарти незалежності експерта	206
5.1.9. Виклики сучасності.....	207
5.1.10. Перспективи розвитку	207
Науково-практичний коментар	207
Висновки.....	208
5.2. Конфлікт інтересів як загроза незалежності судового експерта.....	208
5.2.1. Поняття конфлікту інтересів у судово-експертній діяльності.....	208
5.2.2. Практика ЄСПЛ щодо конфлікту інтересів	209
5.2.3. Види конфлікту інтересів	210
5.2.4. Законодавче регулювання в Україні	210
5.2.5. Критерії оцінки конфлікту інтересів	211
5.2.6. Обов'язок суду реагувати на можливий конфлікт інтересів	211
5.2.7. Практика Верховного Суду	211
5.2.8. Міжнародні стандарти професійної етики	212
5.2.9. Нові виклики.....	212
5.2.10. Перспективи вдосконалення правового регулювання	213
Науково-практичний коментар	213
Висновки.....	213
5.3. Відомчі експерти у світлі практики Європейського суду з прав людини	214
5.3.1. Поняття відомчих експертів	214
5.3.2. Підхід ЄСПЛ до діяльності відомчих експертів	214
5.3.3. Ризики, пов'язані з діяльністю відомчих експертів	215
5.3.4. Принцип рівності сторін.....	215
5.3.5. Оцінка висновків відомчих експертів	216
5.3.6. Право сторони захисту на заперечення.....	216

5.3.7. Практика Верховного Суду	217
5.3.8. Міжнародні стандарти	217
5.3.9. Перспективи розвитку українського законодавства.....	217
5.3.10. Виклики сучасності.....	218
Науково-практичний коментар	218
Висновки.....	219
5.4. Приватні експерти у світлі практики Європейського суду з прав людини	219
5.4.1. Поняття приватного судового експерта.....	219
5.4.2. Практика ЄСПЛ щодо приватних експертів.....	220
5.4.3. Приватний експерт як гарантія принципу змагальності	220
5.4.4. Критерії оцінки приватного експертного висновку	221
5.4.5. Конфлікт інтересів приватного експерта	221
5.4.6. Право сторони захисту на залучення приватного експерта	222
5.4.7. Практика Верховного Суду	222
5.4.8. Міжнародні стандарти діяльності приватних експертів.....	223
5.4.9. Виклики сучасності.....	223
5.4.10. Перспективи розвитку законодавства	223
Науково-практичний коментар	224
Висновки.....	224
5.5. Неупередженість експерта	225
5.5.1. Неупередженість як фундаментальний принцип судово-експертної діяльності.....	225
5.5.2. Поняття неупередженості експерта.....	225
5.5.3. Практика ЄСПЛ щодо неупередженості експерта.....	226
5.5.4. Суб'єктивний та об'єктивний критерії неупередженості.....	226
5.5.5. Обставини, що можуть свідчити про упередженість.....	226
5.5.6. Гарантії забезпечення неупередженості.....	227
5.5.7. Практика Верховного Суду	227
5.5.8. Міжнародні стандарти	228
5.5.9. Неупередженість в умовах цифрової трансформації.....	228
5.5.10. Перспективи розвитку	229
Науково-практичний коментар	229
Висновки.....	229
5.6. Відвід експерта.....	230
5.6.1. Відвід експерта як гарантія справедливого судового розгляду.....	230
5.6.2. Правова природа відводу експерта	230
5.6.3. Підстави для відводу експерта.....	231

5.6.4. Підхід ЄСПЛ до інституту відводу	231
5.6.5. Процесуальний порядок заявлення відводу	232
5.6.6. Самовідвід експерта	232
5.6.7. Практика Верховного Суду	232
5.6.8. Міжнародні стандарти	233
5.6.9. Проблемні питання правозастосування	233
5.6.10. Перспективи розвитку	234
Науково-практичний коментар	234
Висновки	234

Розділ VI

Оцінка експертного висновку

6.1. Достатність обґрунтування	236
6.1.1. Значення обґрунтованості експертного висновку	236
6.1.2. Поняття достатності обґрунтування	236
6.1.3. Практика ЄСПЛ щодо оцінки обґрунтованості	237
6.1.4. Критерії достатності обґрунтування	237
6.1.5. Законодавство України	238
6.1.6. Практика Верховного Суду	238
6.1.7. Міжнародні стандарти	239
6.1.8. Новітні виклики	239
6.1.9. Типові недоліки експертних висновків	239
6.1.10. Перспективи розвитку	240
Науково-практичний коментар	240
Висновки	240
6.2. Наукова достовірність експертного висновку	241
6.2.1. Наукова достовірність як основа експертного доказу	241
6.2.2. Поняття наукової достовірності	242
6.2.3. Підхід ЄСПЛ до оцінки наукової достовірності	242
6.2.4. Критерії наукової достовірності	243
6.2.5. Законодавство України	243
6.2.6. Практика Верховного Суду	243
6.2.7. Міжнародні стандарти	244
6.2.8. Цифрові технології та штучний інтелект	244
6.2.9. Типові помилки	245
6.2.10. Перспективи розвитку	245
Науково-практичний коментар	245
Висновки	246

6.3. Методологія дослідження	246
6.3.1. Значення методології у судово-експертній діяльності.....	246
6.3.2. Поняття методології експертного дослідження.....	247
6.3.3. Практика ЄСПЛ щодо методології експертних досліджень	247
6.3.4. Основні принципи методології	248
6.3.5. Методи судово-експертного дослідження.....	248
6.3.6. Законодавство України.....	249
6.3.7. Практика Верховного Суду	250
6.3.8. Міжнародні стандарти методології	250
6.3.9. Цифрова методологія та штучний інтелект	250
6.3.10. Перспективи розвитку методології.....	251
Науково-практичний коментар	251
Висновки.....	252
6.4. Внутрішня логічність експертного висновку	252
6.4.1. Значення внутрішньої логічності експертного висновку	252
6.4.2. Поняття внутрішньої логічності.....	253
6.4.3. Підхід ЄСПЛ до оцінки логічності експертного висновку	253
6.4.4. Основні критерії логічності	254
6.4.5. Законодавство України.....	254
6.4.6. Практика Верховного Суду	255
6.4.7. Міжнародні стандарти	255
6.4.8. Логічність у цифрових експертизах	255
6.4.9. Типові логічні помилки	256
6.4.10. Перспективи розвитку	256
Науково-практичний коментар	257
Висновки.....	257
6.5. Суперечності у висновку	257
6.5.1. Значення виявлення суперечностей в експертному висновку	257
6.5.2. Поняття суперечностей в експертному висновку	258
6.5.3. Види внутрішніх суперечностей	259
6.5.4. Зовнішні суперечності.....	259
6.5.5. Практика ЄСПЛ щодо суперечливих експертних висновків.....	259
6.5.6. Законодавство України.....	260
6.5.7. Практика Верховного Суду	260
6.5.8. Міжнародні стандарти	261
6.5.9. Типові причини виникнення суперечностей	261
6.5.10. Перспективи розвитку	261

Науково-практичний коментар	262
Висновки.....	262
6.6. Межі компетенції експерта	263
6.6.1. Значення визначення меж компетенції експерта.....	263
6.6.2. Поняття компетенції експерта.....	263
6.6.3. Межі компетенції експерта.....	264
6.6.4. Практика ЄСПЛ щодо меж компетенції експерта.....	264
6.6.5. Законодавство України.....	265
6.6.6. Практика Верховного Суду	265
6.6.7. Міжнародні стандарти	266
6.6.8. Межі компетенції при використанні цифрових технологій	266
6.6.9. Типові випадки виходу за межі компетенції.....	267
6.6.10. Перспективи розвитку	267
Науково-практичний коментар	267
Висновки.....	268

Розділ VII

Порушення права на справедливий суд через неналежну експертизу

7.1. Формальне призначення експертиз	269
7.1.1. Значення належного призначення судової експертизи	269
7.1.2. Поняття формального призначення експертизи	269
7.1.3. Практика ЄСПЛ щодо формального підходу	270
7.1.4. Вплив формального призначення експертизи на право на захист.....	270
7.1.5. Законодавство України.....	271
7.1.6. Практика Верховного Суду	271
7.1.7. Міжнародні стандарти	272
7.1.8. Типові прояви формалізму	272
7.1.9. Наслідки порушення стандартів ЄСПЛ	272
7.1.10. Перспективи вдосконалення	273
Науково-практичний коментар	273
Висновки.....	274
7.2. Ігнорування клопотань сторони захисту	274
7.2.1. Право сторони захисту на ініціювання проведення судової експертизи.....	274
7.2.2. Значення клопотань сторони захисту.....	275
7.2.3. Стандарти ЄСПЛ.....	275
7.2.4. Ігнорування клопотань як порушення принципу рівності сторін	276

7.2.5. Законодавство України.....	276
7.2.6. Практика Верховного Суду	276
7.2.7. Міжнародні стандарти	277
7.2.8. Типові порушення у практиці	277
7.2.9. Наслідки порушення права на подання клопотань	278
7.2.10. Перспективи вдосконалення	278
Науково-практичний коментар	278
Висновки.....	279
7.3. Неналежне мотивування відмови	279
7.3.1. Значення належного мотивування процесуальних рішень	279
7.3.2. Поняття неналежного мотивування.....	280
7.3.3. Стандарти ЄСПЛ щодо обов'язку мотивування	280
7.3.4. Неналежне мотивування як порушення права на захист.....	281
7.3.5. Законодавство України.....	281
7.3.6. Практика Верховного Суду	282
7.3.7. Міжнародні стандарти	282
7.3.8. Типові недоліки мотивувальної частини.....	283
7.3.9. Наслідки неналежного мотивування	283
7.3.10. Перспективи вдосконалення	284
Науково-практичний коментар	284
Висновки.....	284
7.4. Використання неперевіраних методик.....	285
7.4.1. Значення наукової обґрунтованості експертних методик.....	285
7.4.2. Поняття неперевіраних методик	285
7.4.3. Стандарти ЄСПЛ.....	286
7.4.4. Право сторін на перевірку методики.....	287
7.4.5. Законодавство України.....	287
7.4.6. Практика Верховного Суду	287
7.4.7. Міжнародні стандарти	288
7.4.8. Цифрові технології та штучний інтелект.....	288
7.4.9. Типові порушення	289
7.4.10. Перспективи розвитку	289
Науково-практичний коментар	290
Висновки.....	290
7.5. Використання недопустимих висновків	291
7.5.1. Значення допустимості експертного висновку в кримінальному провадженні.....	291
7.5.2. Поняття недопустимого експертного висновку	291
7.5.3. Критерії допустимості експертного висновку.....	292

7.5.4. Практика ЄСПЛ щодо використання недопустимих доказів	292
7.5.5. Використання висновків, отриманих із порушенням права на захист.....	293
7.5.6. Законодавство України.....	293
7.5.7. Практика Верховного Суду	294
7.5.8. Типові випадки використання недопустимих експертних висновків.....	294
7.5.9. Наслідки використання недопустимих експертних висновків.....	295
7.5.10. Перспективи вдосконалення	295
Науково-практичний коментар	295
Висновки.....	296
7.6. Порушення принципу рівності сторін	296
7.6.1. Значення принципу рівності сторін у сфері судової експертизи	296
7.6.2. Поняття порушення принципу рівності сторін	297
7.6.3. Стандарти ЄСПЛ щодо рівності сторін	297
7.6.4. Дисбаланс між стороною обвинувачення та захистом при проведенні експертиз.....	298
7.6.5. Право сторони захисту на альтернативну експертизу	299
7.6.6. Законодавство України.....	299
7.6.7. Практика Верховного Суду	299
7.6.8. Типові форми порушення рівності сторін	300
7.6.9. Наслідки порушення принципу рівності сторін.....	300
7.6.10. Перспективи вдосконалення	301
Науково-практичний коментар	301
Висновки.....	301

Розділ VIII

Судова практика ЄСПЛ щодо окремих видів експертиз

8.1. Судово-медична.....	303
8.1.1. Значення судово-медичної експертизи в кримінальному провадженні.....	303
8.1.2. Судово-медична експертиза у контексті статті 2 Конвенції.....	303
8.1.3. Судово-медична експертиза у справах про катування та жорстоке поводження.....	304
8.1.4. Вимога незалежності судово-медичного експерта.....	304
8.1.5. Стандарт повноти судово-медичного дослідження	305
8.1.6. Право потерпілого на ефективне експертне дослідження.....	305
8.1.7. Оцінка судово-медичного висновку судом	306

8.1.8. Проблема суперечливих судово-медичних висновків	306
8.1.9. Судово-медична експертиза у справах про смерть у місцях несвободи.....	307
8.1.10. Практичне значення стандартів ЄСПЛ для України.....	307
Науково-практичний коментар	307
Висновки.....	308
8.2. Судово-психіатрична	308
8.2.1. Значення судово-психіатричної експертизи в кримінальному провадженні.....	308
8.2.2. Судово-психіатрична експертиза та право на справедливий суд	309
8.2.3. Незалежність та неупередженість судово-психіатричного експерта.....	309
8.2.4. Примусове психіатричне обстеження та стандарти ЄСПЛ	310
8.2.5. Оцінка осудності особи	310
8.2.6. Право особи на ефективний захист під час проведення експертизи.....	311
8.2.7. Судово-психіатрична експертиза та презумпція невинуватості.....	311
8.2.8. Оцінка достовірності судово-психіатричного висновку	311
8.2.9. Примусові заходи медичного характеру та практика ЄСПЛ ...	312
8.2.10. Типові порушення у практиці застосування судово- психіатричної експертизи.....	312
8.2.11. Значення стандартів ЄСПЛ для України.....	313
Науково-практичний коментар	313
Висновки.....	313
8.3. ДНК-експертиза	314
8.3.1. Значення ДНК-експертизи в кримінальному провадженні	314
8.3.2. ДНК-експертиза як доказ у кримінальному провадженні.....	315
8.3.3. Право на приватність та збирання генетичної інформації	315
8.3.4. Добровільне та примусове отримання зразків ДНК.....	316
8.3.5. Надійність та наукова обґрунтованість ДНК-експертизи.....	316
8.3.6. Ланцюг збереження біологічних доказів	317
8.3.7. ДНК-експертиза та принцип презумпції невинуватості.....	317
8.3.8. Право сторони захисту на перевірку ДНК-доказів	317
8.3.9. Практика ЄСПЛ щодо зберігання ДНК-профілів	318
8.3.10. Типові порушення під час проведення ДНК-експертизи	318
8.3.11. Значення стандартів ЄСПЛ для України.....	319
Науково-практичний коментар	319
Висновки.....	319

8.4. Почеркознавча	320
8.4.1. Значення почеркознавчої експертизи в кримінальному провадженні	320
8.4.2. Почеркознавча експертиза як доказ у кримінальному процесі	321
8.4.3. Право на справедливий суд та оцінка почеркознавчого висновку	321
8.4.4. Незалежність та неупередженість почеркознавчого експерта	322
8.4.5. Вимоги до об'єктів почеркознавчого дослідження	322
8.4.6. Методологія почеркознавчого дослідження	322
8.4.7. Проблема категоричних висновків експерта	323
8.4.8. Право сторони захисту на перевірку почеркознавчої експертизи	323
8.4.9. Повторна та додаткова почеркознавча експертиза	324
8.4.10. Типові порушення при використанні почеркознавчих експертиз	324
8.4.11. Значення стандартів ЄСПЛ для України	324
Науково-практичний коментар	325
Висновки	325
8.5. Комп'ютерно-технічна	326
8.5.1. Значення комп'ютерно-технічної експертизи в кримінальному провадженні	326
8.5.2. Поняття та завдання комп'ютерно-технічної експертизи	327
8.5.3. Цифрові докази у практиці ЄСПЛ	327
8.5.4. Право на приватність при проведенні комп'ютерно- технічної експертизи	328
8.5.5. Законність вилучення та дослідження електронних пристроїв	328
8.5.6. Забезпечення цілісності цифрових доказів	329
8.5.7. Незалежність і компетентність експерта	329
8.5.8. Надійність і перевірка цифрових доказів	330
8.5.9. Право сторони захисту на перевірку цифрових доказів	330
8.5.10. Використання цифрових доказів у справах про кіберзлочини	330
8.5.11. Типові порушення при проведенні комп'ютерно-технічних експертиз	331
8.5.12. Значення стандартів ЄСПЛ для України	331
Науково-практичний коментар	331
Висновки	332

8.6. Фоноскопична	332
8.6.1. Значення фоноскопичної експертизи у кримінальному провадженні.....	332
8.6.2. Поняття та завдання фоноскопичної експертизи	333
8.6.3. Фоноскопичний доказ і право на справедливий суд	334
8.6.4. Право на приватність і таємницю комунікацій	334
8.6.5. Законність отримання аудіозаписів	335
8.6.6. Ідентифікація голосу та межі експертного висновку.....	335
8.6.7. Достовірність та автентичність аудіозапису.....	336
8.6.8. Методика проведення фоноскопичної експертизи.....	336
8.6.9. Право сторони захисту на перевірку фоноскопичного висновку	336
8.6.10. Повторна та додаткова фоноскопична експертиза	337
8.6.11. Типові порушення під час використання фоноскопичних експертиз.....	337
8.6.12. Значення стандартів ЄСПЛ для України.....	337
Науково-практичний коментар	338
Висновки.....	338
8.7. Відеотехнічна	339
8.7.1. Значення відеотехнічної експертизи в кримінальному провадженні.....	339
8.7.2. Поняття та завдання відеотехнічної експертизи	339
8.7.3. Відеозапис як доказ у світлі статті 6 Конвенції.....	340
8.7.4. Право на приватність при використанні відеозаписів	341
8.7.5. Автентичність та цілісність відеозапису	341
8.7.6. Монтаж та цифрова обробка відеоматеріалів.....	342
8.7.7. Методика проведення відеотехнічної експертизи.....	342
8.7.8. Ідентифікація осіб та об'єктів на відео	342
8.7.9. Право сторони захисту на перевірку відеотехнічного висновку	343
8.7.10. Відеотехнічна експертиза у справах про воєнні злочини.....	343
8.7.11. Типові порушення під час проведення відеотехнічних експертиз.....	344
8.7.12. Значення стандартів ЄСПЛ для України.....	344
Науково-практичний коментар	345
Висновки.....	345
8.8. Автотехнічна.....	345
8.8.1. Значення автотехнічної експертизи в кримінальному провадженні.....	345

8.8.2. Поняття та завдання автотехнічної експертизи	346
8.8.3. Автотехнічна експертиза та право на ефективне розслідування	347
8.8.4. Роль експертного висновку у справах про ДТП	347
8.8.5. Незалежність та неупередженість автотехнічного експерта	348
8.8.6. Дослідження причинного зв'язку у ДТП	348
8.8.7. Оцінка технічного стану транспортного засобу	348
8.8.8. Використання цифрових технологій в автотехнічних експертизах	349
8.8.9. Право потерпілого на участь у проведенні експертизи	349
8.8.10. Право сторони захисту на перевірку автотехнічної експертизи	350
8.8.11. Повторна та додаткова автотехнічна експертиза	350
8.8.12. Типові порушення під час проведення втотехнічних експертиз	350
8.8.13. Значення стандартів ЄСПЛ для України	351
Науково-практичний коментар	351
Висновки	351

Розділ IX

Практика Верховного Суду

9.1. Висновки Великої Палати	353
9.1.1. Значення правових позицій Великої Палати Верховного Суду у сфері судових експертиз	353
9.1.2. Судова експертиза як процесуальне джерело доказів	354
9.1.3. Обов'язок суду оцінювати експертний висновок у сукупності доказів	354
9.1.4. Недопустимість використання експертизи, проведеної з порушенням процесуального порядку	355
9.1.5. Право сторони захисту на ініціювання експертизи	355
9.1.6. Межі дискреції слідчого судді та суду при призначенні експертизи	355
9.1.7. Висновок експерта не може замінювати судові рішення	356
9.1.8. Повторна та додаткова експертиза у практиці Великої Палати Верховного Суду	356
9.1.9. Стандарти оцінки експертних висновків	357
9.1.10. Взаємозв'язок практики Великої Палати Верховного Суду та стандартів ЄСПЛ	357
Науково-практичний коментар	358
Висновки	358

9.2. Практика Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду	359
9.2.1. Роль Касаційного кримінального суду у формуванні стандартів експертного доказування	359
9.2.2. Висновок експерта як доказ у кримінальному провадженні....	359
9.2.3. Оцінка експертного висновку судом	360
9.2.4. Допустимість експертного висновку та порядок його отримання.....	360
9.2.5. Право сторони захисту на проведення експертизи	361
9.2.6. Виклик експерта для допиту в судовому засіданні	361
9.2.7. Межі компетенції експерта.....	362
9.2.8. Повторна та додаткова експертиза у практиці ККС ВС	362
9.2.9. Рецензування експертних висновків	362
9.2.10. Стандарт мотивування незгоди з експертним висновком	363
9.2.11. Практичне значення позицій ККС ВС для адвокатської діяльності.....	363
Науково-практичний коментар	363
Висновки.....	364
9.3. Оцінка допустимості експертиз у кримінальному провадженні	365
9.3.1. Поняття допустимості експертного висновку	365
9.3.2. Критерії оцінки допустимості експертизи.....	365
9.3.3. Допустимість експертизи та істотні порушення КПК України	366
9.3.4. Допустимість експертизи, проведеної до внесення відомостей до ЄРДР	367
9.3.5. Допустимість експертизи, проведеної за постановою слідчого	367
9.3.6. Оцінка допустимості експертиз, проведених експертними установами	367
9.3.7. Оцінка недоліків експертного висновку	368
9.3.8. Недопустимість експертизи через порушення права на захист	368
9.3.9. Допустимість альтернативних експертних досліджень.....	368
9.3.10. Взаємозв'язок допустимості експертизи та стандартів ЄСПЛ	369
Науково-практичний коментар	369
Висновки.....	370
9.4. Призначення повторних експертиз у кримінальному провадженні	370
9.4.1. Поняття повторної експертизи	370

9.4.2. Правові підстави призначення повторної експертизи	371
9.4.3. Відмінність між повторною та додатковою експертизою	371
9.4.4. Практика Касаційного кримінального суду щодо призначення повторної експертизи	372
9.4.5. Право сторони захисту на призначення повторної експертизи.....	372
9.4.6. Повторна експертиза як гарантія права на справедливий суд	373
9.4.7. Підстави для відмови у призначенні повторної експертизи.....	373
9.4.8. Оцінка результатів повторної експертизи судом	373
9.4.9. Повторні експертизи у складних кримінальних провадженнях	374
9.4.10. Типові помилки судів при вирішенні питання про повторну експертизу	374
Науково-практичний коментар	374
Висновки.....	375
9.5. Визнання висновків недопустимими доказами.....	375
9.5.1. Поняття недопустимості експертного висновку	375
9.5.2. Правові підстави визнання експертного висновку недопустимим.....	376
9.5.3. Порухення порядку призначення експертизи як підстава недопустимості.....	376
9.5.4. Проведення експертизи неналежним експертом.....	377
9.5.5. Недопустимість висновку через порушення прав сторони захисту.....	377
9.5.6. Використання неналежних об'єктів дослідження.....	378
9.5.7. Вихід експерта за межі компетенції	378
9.5.8. Недопустимість висновків через неналежну методику дослідження	378
9.5.9. Недопустимість експертизи, що ґрунтується на припущеннях	379
9.5.10. Відмінність між недопустимістю та неналежністю експертного висновку	379
9.5.11. Обов'язок суду мотивувати визнання експертизи недопустимою	380
9.5.12. Практичне значення визнання експертного висновку недопустимим	380
Науково-практичний коментар	380
Висновки.....	381

Розділ X

Стандарти доказування у практиці ЄСПЛ

10.1. Beyond reasonable doubt («поза розумним сумнівом»)	382
10.1.1. Поняття стандарту доказування «поза розумним сумнівом»	382
10.1.2. Походження та розвиток стандарту у практиці ЄСПЛ	382
10.1.3. Застосування стандарту «поза розумним сумнівом» у кримінальному процесі	383
10.1.4. Взаємозв'язок стандарту «поза розумним сумнівом» та презумпції невинуватості	383
10.1.5. Докази, які можуть відповідати стандарту Beyond reasonable doubt	384
10.1.6. Стандарт «поза розумним сумнівом» та експертні висновки	384
10.1.7. Значення непрямих доказів у практиці ЄСПЛ	385
10.1.8. Стандарт доказування у справах проти України	385
10.1.9. Відмінність стандарту ЄСПЛ від національних стандартів доказування	385
10.1.10. Практичне значення стандарту для адвокатської діяльності	386
Науково-практичний коментар	386
Висновки	387
10.2. Достатність доказів у кримінальну провадженні	387
10.2.1. Поняття достатності доказів у практиці ЄСПЛ	387
10.2.2. Достатність доказів як складова справедливого суду	388
10.2.3. Принцип оцінки доказів у сукупності	388
10.2.4. Достатність доказів і презумпція невинуватості	388
10.2.5. Достатність експертних доказів	389
10.2.6. Достатність непрямих доказів	389
10.2.7. Недостатність доказів як підстава для виправдання	390
10.2.8. Обов'язок суду мотивувати оцінку достатності доказів	390
10.2.9. Достатність доказів у практиці Верховного Суду	390
10.2.10. Практичне значення для адвокатської діяльності	391
Науково-практичний коментар	391
Висновки	392
10.3. Сукупність доказів у кримінальному провадженні	392
10.3.1. Поняття сукупності доказів у практиці ЄСПЛ	392
10.3.2. Принцип оцінки доказів у сукупності	393
10.3.3. Сукупність доказів і стандарт «поза розумним сумнівом»	393

10.3.4. Прямі та непрямі докази у сукупності	394
10.3.5. Вимоги до логічної узгодженості сукупності доказів	394
10.3.6. Сукупність експертних доказів	394
10.3.7. Заборона штучного формування доказової сукупності.....	395
10.3.8. Обов'язок суду мотивувати оцінку сукупності доказів	395
10.3.9. Сукупність доказів та принцип рівності сторін	396
10.3.10. Практичне значення сукупності доказів для адвокатської діяльності.....	396
Науково-практичний коментар	396
Висновки.....	397
10.4. Якість доказів у кримінальному провадженні	397
10.4.1. Поняття якості доказів у практиці ЄСПЛ	397
10.4.2. Якість доказів як елемент права на справедливий суд	398
10.4.3. Основні критерії якості доказів	398
10.4.4. Якість показань свідків.....	399
10.4.5. Якість експертних доказів	400
10.4.6. Якість документальних та електронних доказів	400
10.4.7. Якість непрямих доказів.....	401
10.4.8. Взаємозв'язок якості та допустимості доказів	401
10.4.9. Якість доказів та обов'язок мотивування судового рішення	401
10.4.10. Практичне значення оцінки якості доказів для адвоката	402
Науково-практичний коментар	402
Висновки.....	402
10.5. Доказова сила експертного висновку	403
10.5.1. Поняття доказової сили експертного висновку	403
10.5.2. Експертний висновок як спеціальне джерело доказів	404
10.5.3. Критерії оцінки доказової сили експертного висновку	404
10.5.4. Експертний висновок та принцип вільної оцінки доказів.....	406
10.5.5. Доказова сила експертного висновку у практиці ЄСПЛ	406
10.5.6. Вплив суперечностей між експертними висновками	406
10.5.7. Доказова сила експертного висновку та право на захист.....	407
10.5.8. Межі використання експертного висновку.....	407
10.5.9. Практичне значення для адвокатської діяльності	407
Науково-практичний коментар	408
Висновки.....	408

Розділ XI

Типові порушення під час проведення експертиз

11.1. Процесуальні порушення	410
11.1.1. Поняття процесуальних порушень при проведенні експертизи.....	410

11.1.2. Порухення порядку призначення судової експертизи	410
11.1.3. Порухення права сторони захисту на участь у доказуванні	411
11.1.4. Проведення експертизи особою без належних повноважень	411
11.1.5. Порухення правил отримання та передачі об'єктів дослідження	412
11.1.6. Порухення строків проведення експертизи	412
11.1.7. Порухення правил оформлення експертного висновку	412
11.1.8. Вихід експерта за межі процесуальних повноважень	413
11.1.9. Використання неналежних методик дослідження	413
11.1.10. Наслідки процесуальних порушень під час проведення експертизи	413
Науково-практичний коментар	414
Висновки	414
11.2. Порухення методики проведення судової експертизи	415
11.2.1. Поняття порушення методики експертного дослідження	415
11.2.2. Види порушень методики	415
11.2.3. Використання неперевіраних наукових методів	416
11.2.4. Недотримання методичних рекомендацій	416
11.2.5. Недостатність вихідних даних	417
11.2.6. Порухення правил застосування спеціального обладнання	417
11.2.7. Відсутність можливості перевірки результатів	417
11.2.8. Методологічні помилки при формуванні висновків	418
11.2.9. Оцінка порушень методики судом	418
11.2.10. Практичне значення для адвокатської діяльності	418
Науково-практичний коментар	419
Висновки	419
11.3. Порухення строків проведення судової експертизи	420
11.3.1. Поняття порушення строків проведення експертизи	420
11.3.2. Нормативне регулювання строків проведення експертизи	420
11.3.3. Причини порушення строків	421
11.3.4. Порухення права на розгляд справи упродовж розумного строку	421
11.3.5. Наслідки затягування проведення експертизи	421
11.3.6. Обов'язки експерта щодо дотримання строків	422
11.3.7. Контроль за строками проведення експертизи	422
11.3.8. Практика ЄСПЛ щодо тривалості експертних досліджень	423
11.3.9. Практичне значення для адвокатської діяльності	423

11.3.10. Значення своєчасного проведення експертизи для справедливого суду	424
Науково-практичний коментар	424
Висновки.....	424
11.4. Недотримання права на участь сторін	425
11.4.1. Право сторін на участь у проведенні судової експертизи	425
11.4.2. Нормативні гарантії права на участь	425
11.4.3. Форми участі сторін у проведенні експертизи	426
11.4.4. Типові порушення права на участь сторін.....	426
11.4.5. Порушення принципу рівності сторін.....	427
11.4.6. Право ставити питання експерту	427
11.4.7. Право оспорювати експертний висновок.....	428
11.4.8. Практика ЄСПЛ щодо права сторін на участь у проведенні експертизи.....	428
11.4.9. Практичне значення для адвокатської діяльності	428
11.4.10. Значення права на участь сторін для справедливого суду....	429
Науково-практичний коментар	429
Висновки.....	429
11.5. Порушення права на ознайомлення з матеріалами.....	430
11.5.1. Право на ознайомлення з матеріалами як елемент права на справедливий суд	430
11.5.2. Нормативні гарантії права на ознайомлення	430
11.5.3. Обсяг матеріалів, з якими мають право ознайомитися сторони.....	431
11.5.4. Типові порушення права на ознайомлення з матеріалами	431
11.5.5. Значення ознайомлення з матеріалами для реалізації права на захист	432
11.5.6. Практика ЄСПЛ щодо доступу до матеріалів експертизи.....	432
11.5.7. Наслідки порушення права на ознайомлення.....	433
11.5.8. Практичне значення для адвокатської діяльності	433
11.5.9. Роль суду в забезпеченні права на ознайомлення	434
11.5.10. Значення права на ознайомлення для оцінки експертного висновку	434
Науково-практичний коментар	434
Висновки.....	435

Розділ XII

Тактика адвоката

12.1. Клопотання про призначення судової експертизи	436
12.1.1. Значення клопотання про призначення експертизи.....	436

12.1.2. Правові підстави подання клопотання.....	436
12.1.3. Випадки, коли необхідно заявляти клопотання.....	437
12.1.4. Зміст клопотання.....	437
12.1.5. Формулювання питань експерту.....	438
12.1.6. Типові помилки адвокатів.....	438
12.1.7. Тактика обґрунтування клопотання.....	438
12.1.8. Дії адвоката у разі відмови.....	439
12.1.9. Практичні рекомендації адвокату.....	439
12.1.10. Значення клопотання у формуванні стратегії захисту.....	439
Науково-практичний коментар.....	440
Висновки.....	440
12.2. Питання експерту.....	441
12.2.1. Значення правильної постановки питань експерту.....	441
12.2.2. Правові вимоги до питань експерту.....	441
12.2.3. Принципи формулювання питань.....	442
12.2.4. Питання, які не допускається ставити експерту.....	442
12.2.5. Види питань залежно від предмета експертизи.....	442
12.2.6. Тактика адвоката при формулюванні питань.....	443
12.2.7. Типові помилки при постановці питань.....	443
12.2.8. Практика Верховного Суду та ЄСПЛ.....	444
12.2.9. Практичні рекомендації адвокату.....	444
12.2.10. Значення правильно сформульованих питань для результатів експертизи.....	444
Науково-практичний коментар.....	445
Висновки.....	445
12.3. Допит експерта.....	446
12.3.1. Значення допиту експерта у судовому процесі.....	446
12.3.2. Правові підстави допиту експерта.....	446
12.3.3. Мета допиту експерта.....	446
12.3.4. Підготовка адвоката до допиту.....	447
12.3.5. Основні групи запитань експерту.....	447
12.3.6. Тактика постановки запитань.....	448
12.3.7. Типові помилки адвокатів під час допиту.....	448
12.3.8. Практика Верховного Суду та ЄСПЛ.....	449
12.3.9. Практичні рекомендації адвокату.....	449
12.3.10. Значення допиту експерта для формування позиції захисту.....	449
Науково-практичний коментар.....	450
Висновки.....	450

12.4. Спростування експертного висновку	451
12.4.1. Значення спростування експертного висновку	451
12.4.2. Правові підстави для спростування експертного висновку ...	451
12.4.3. Основні підстави для спростування висновку	451
12.4.4. Аналіз структури експертного висновку.....	452
12.4.5. Використання спеціальних знань	452
12.4.6. Процесуальні способи спростування	453
12.4.7. Типові помилки адвокатів	453
12.4.8. Практика Верховного Суду та ЄСПЛ.....	453
12.4.9. Практичні рекомендації адвокату	454
12.4.10. Значення спростування експертного висновку для формування позиції захисту.....	454
Науково-практичний коментар	455
Висновки.....	455
12.5. Рецензування судової експертизи	456
12.5.1. Поняття рецензування судової експертизи	456
12.5.2. Правові підстави рецензування	456
12.5.3. Мета рецензування.....	457
12.5.4. Предмет рецензування	457
12.5.5. Типові недоліки, що виявляються під час рецензування	457
12.5.6. Значення рецензування для адвокатської діяльності	458
12.5.7. Практика Верховного Суду та ЄСПЛ.....	458
12.5.8. Практичні рекомендації адвокату	458
12.5.9. Використання результатів рецензування у суді.....	459
12.5.10. Значення рецензування для забезпечення справедливого судового розгляду.....	459
Науково-практичний коментар	460
Висновки.....	460
12.6. Альтернативний експертний висновок	461
12.6.1. Поняття альтернативного експертного висновку	461
12.6.2. Правові підстави подання альтернативного експертного висновку	461
12.6.3. Мета альтернативного експертного дослідження	462
12.6.4. Вимоги до альтернативного експертного висновку	462
12.6.5. Тактика адвоката при використанні альтернативного висновку.....	462
12.6.6. Типові підстави для підготовки альтернативного висновку ..	463
12.6.7. Практика Верховного Суду та ЄСПЛ.....	463
12.6.8. Практичні рекомендації адвокату	464

12.6.9. Використання альтернативного висновку у судовому процесі	464
12.6.10. Значення альтернативного експертного висновку для забезпечення справедливого судового розгляду	464
Науково-практичний коментар	465
Висновки.....	465

Розділ XIII

Практичні процесуальні документи

13.1. Клопотання про призначення судової експертизи	467
Науково-практичний коментар	470
13.2. Клопотання про призначення повторної судової експертизи	470
13.3. Клопотання про призначення додаткової судової експертизи	471
13.4. Заперечення проти висновку експерта.....	472
Практичний коментар	473
13.5. Клопотання про виклик експерта	474
Практичний коментар	475
13.6. Апеляційна скарга на судові рішення щодо призначення або оцінки експертизи	475
Практичний коментар	476
13.7. Касаційна скарга	476
Практичний коментар	477

Розділ XIV

Практика ЄСПЛ за категоріями справ

14.1. Катування.....	478
Науково-практичний коментар	479
14.2. Незаконне поводження	479
Науково-практичний коментар	480
14.3. Неналежне розслідування	480
Науково-практичний коментар	481
14.4. Медичні помилки	482
Науково-практичний коментар	482
14.5. Економічні злочини	483
Науково-практичний коментар	483
14.6. ДТП	484
Науково-практичний коментар	484
14.7. Вбивства.....	485
Науково-практичний коментар	485

14.8. Службові злочини	486
Науково-практичний коментар	487
14.9. Воєнні злочини	487
Науково-практичний коментар	488
14.10. Корупційні правопорушення	488
Науково-практичний коментар	489

Розділ XV

Порівняльне право

15.1. Німеччина	490
Науково-практичний коментар	492
15.2. Франція	492
Науково-практичний коментар	494
15.3. Польща	495
Науково-практичний коментар	497
15.4. Велика Британія	498
Науково-практичний коментар	500
15.5. США	501
Науково-практичний коментар	503
15.6. Канада	504
Науково-практичний коментар	507

Розділ XVI

Цифрові технології та сучасні виклики

16.1. Цифрові докази.....	508
Науково-практичний коментар	511
16.2. Штучний інтелект у судовій експертизі.....	511
Науково-практичний коментар	514
16.3. Алгоритмічні експертні системи	515
Науково-практичний коментар	518
16.4. Електронні докази.....	518
Науково-практичний коментар	522
16.5. Кіберекспертизи	522
Науково-практичний коментар	526

Розділ XVII

Науково-практичний коментар до практики ЄСПЛ (постатейний аналіз)

17.1. Стаття 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	527
Науково-практичний коментар	530

17.2. Стаття 3 Конвенції про захист прав людини	
і основоположних свобод	530
Науково-практичний коментар	533
17.3. Стаття 5 Конвенції про захист прав людини	
і основоположних свобод	534
Науково-практичний коментар	536
17.4. Стаття 6 Конвенції про захист прав людини	
і основоположних свобод	537
Науково-практичний коментар	540
17.5. Стаття 8 Конвенції про захист прав людини	
і основоположних свобод	541
Науково-практичний коментар	544
17.6. Стаття 13 Конвенції про захист прав людини	
і основоположних свобод	544
Науково-практичний коментар	547
17.7. Стаття 14 Конвенції про захист прав людини	
і основоположних свобод	548
Науково-практичний коментар	551
17.8. Стаття 18 Конвенції про захист прав людини	
і основоположних свобод	551
Науково-практичний коментар	555

Розділ XVIII

Алгоритми та чеклісти

18.1. Алгоритм призначення експертизи	556
Науково-практичний коментар	559
18.2. Алгоритм перевірки допустимості висновку	560
Науково-практичний коментар	563
18.3. Чекліст оцінки висновку експерта.....	563
Науково-практичний коментар	566
18.4. Чекліст адвоката.....	566
Науково-практичний коментар	569
18.5. Чекліст прокурора.....	569
Науково-практичний коментар	572
18.6. Чекліст судді.....	573
Науково-практичний коментар	576

Розділ XIX

Узагальнення практики ЄСПЛ

19.1. Систематизація всіх правових позицій	577
Науково-практичний коментар	580
19.2. Критерії допустимості експертиз	580
Науково-практичний коментар	583
19.3. Стандарти справедливого суду	584
Науково-практичний коментар	587
19.4. Стандарти незалежності експерт	588
Науково-практичний коментар	591
19.5. Стандарти оцінки доказів	592
Науково-практичний коментар	595
19.6. Алгоритм застосування практики ЄСПЛ українськими судами	596
Науково-практичний коментар	600

Додатки	601
----------------------	------------

Додаток 1. Повний перелік рішень ЄСПЛ щодо судових експертиз	601
Додаток 2. Правові позиції Верховного Суду	606
Додаток 3. Практика Конституційного Суду України	610
Додаток 4. Рекомендації Ради Європи	614
Додаток 5. Документи ENFSI	619
Додаток 6. Стандарти ISO	624
Додаток 7. Зразки процесуальних документів	630
Додаток 8. Судові алгоритми	636

Висновки	642
-----------------------	------------

Список використаних джерел	645
---	------------

Передмова

Справедливе кримінальне судочинство неможливе без належного використання спеціальних знань. У сучасному кримінальному провадженні судова експертиза є одним із найважливіших засобів доказування, який забезпечує встановлення обставин, що потребують наукових, технічних, медичних, психологічних, економічних та інших спеціальних знань. Водночас саме результати судових експертиз нерідко стають вирішальними для ухвалення судового рішення, визнаючи долю людини, ефективність кримінального переслідування та рівень довіри суспільства до правосуддя.

Проте сама наявність експертного висновку ще не гарантує справедливості судового розгляду. Практика національних судів та Європейського суду з прав людини переконливо свідчить, що порушення під час призначення, проведення, оцінки або використання судових експертиз можуть призвести до порушення права на справедливий суд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Такі порушення проявляються у необґрунтованій відмові у призначенні експертизи, обмеженні права сторони захисту ставити питання експерту, використанні неналежних або неперевіраних методик дослідження, відсутності незалежності експерта, неналежному мотивуванні судових рішень щодо оцінки експертних висновків та інших процесуальних недоліках.

Саме практика Європейського суду з прав людини стала основою формування сучасних міжнародних стандартів використання спеціальних знань у кримінальному процесі. У своїх рішеннях Суд неодноразово наголошував, що принцип справедливого судового розгляду охоплює не лише формальне дотримання процесуальних норм, а й реальне забезпечення рівності сторін, змагальності процесу, ефективної участі захисту у дослідженні доказів, можливості ставити під сумнів висновки експертів та вимагати проведення додаткових або повторних експертиз у випадках, коли цього потребують інтереси правосуддя.

Для України значення практики Європейського суду з прав людини є особливо важливим. Конституція України визначає людину, її жит-

тя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та практика ЄСПЛ відповідно до законодавства України є джерелами права, що підлягають застосуванню судами під час здійснення правосуддя. Саме тому формування єдиних підходів до призначення, проведення та оцінки судових експертиз із урахуванням стандартів ЄСПЛ є одним із ключових напрямів удосконалення кримінального процесу.

Монографія присвячена комплексному дослідженню практики Європейського суду з прав людини щодо судових експертиз у кримінальному провадженні. У ній системно проаналізовано рішення Суду, які визначають стандарти незалежності експертів, допустимості експертних доказів, процесуальних гарантій сторін, оцінки експертних висновків, забезпечення права на захист, ефективного розслідування та судового контролю за використанням спеціальних знань.

Особливу увагу приділено взаємозв'язку практики ЄСПЛ із положеннями Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судову експертизу», практикою Верховного Суду, міжнародними рекомендаціями Ради Європи, документами Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI), міжнародними стандартами акредитації експертних лабораторій та сучасними науковими підходами до оцінки експертних доказів.

Видання має не лише теоретичний, а й виразний практичний характер. У ньому наведено систематизовані правові позиції ЄСПЛ та Верховного Суду, алгоритми призначення судових експертиз, рекомендації щодо формулювання запитань експерту, оцінки експертних висновків, підготовки процесуальних документів, а також практичні чеклісти для суддів, прокурорів, адвокатів, слідчих і судових експертів.

Окремий розділ присвячено сучасним викликам розвитку судової експертизи, пов'язаним із цифровими доказами, комп'ютерно-технічними дослідженнями, використанням штучного інтелекту, автоматизованих систем аналізу доказів, дослідженням електронної інформації та інших новітніх напрямів криміналістики. В умовах стрімкого розвитку технологій саме практика ЄСПЛ формує підходи

до забезпечення балансу між ефективністю кримінального переслідування та захистом фундаментальних прав людини.

Метою цієї монографії є комплексне узагальнення практики Європейського суду з прав людини щодо призначення, проведення та оцінки судових експертиз у кримінальному провадженні, вироблення практичних рекомендацій щодо застосування міжнародних стандартів у діяльності органів досудового розслідування, прокуратури, суду, адвокатури та експертних установ, а також формування єдиного науково-практичного підходу до використання спеціальних знань у кримінальному процесі України.

Автор висловлює сподівання, що ця праця стане корисним джерелом для суддів, адвокатів, прокурорів, слідчих, дізнавачів, судових експертів, науковців, викладачів, аспірантів, студентів юридичних закладів вищої освіти, а також усіх, хто досліджує проблематику забезпечення права на справедливий суд і прагне впровадження європейських стандартів кримінального судочинства в Україні.

Актуальність теми дослідження

Однією з фундаментальних гарантій справедливого кримінального судочинства є забезпечення належного дослідження доказів із дотриманням принципів верховенства права, змагальності сторін, рівності процесуальних можливостей та права на захист. У сучасному кримінальному процесі судова експертиза є одним із найважливіших процесуальних засобів встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення, оскільки саме за допомогою спеціальних знань встановлюються факти, які не можуть бути доведені звичайними процесуальними засобами.

Стрімкий розвиток науки, техніки та інформаційних технологій суттєво розширив сферу застосування судових експертиз. Поряд із традиційними судово-медичними, психіатричними, трасологічними, балістичними та почеркознавчими експертизами дедалі більшого значення набувають комп'ютерно-технічні, телекомунікаційні, цифрові, генетичні, молекулярно-біологічні, економічні, екологічні та інші види експертних досліджень. Водночас зростання ролі експертного доказу значно підвищує вимоги до законності його отримання, наукової обґрунтованості, процесуальної допустимості та судової оцінки.

Європейський суд з прав людини у своїй багаторічній практиці сформував комплекс стандартів, які визначають межі допустимого використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Незважаючи на те, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод не містить спеціальної статті, присвяченої судовій експертизі, аналіз рішень Суду свідчить, що питання призначення, проведення та оцінки експертних досліджень безпосередньо пов'язані із забезпеченням права на справедливий суд, права на ефективний засіб юридичного захисту, права на повагу до приватного життя, права на свободу та особисту недоторканність, а також із процесуальними обов'язками держави щодо проведення ефективного розслідування.

Практика ЄСПЛ переконливо доводить, що навіть бездоганний за формою експертний висновок не може вважатися належним доказом, якщо він отриманий із порушенням процесуальних гарантій, ґрунтується на неперевірених методиках, складений неуповноваженою

або залежною особою чи був використаний судом без належної оцінки його достовірності, допустимості та достатності.

Особливого значення ця проблематика набуває в умовах реформування кримінальної юстиції України, інтеграції до європейського правового простору та необхідності повного виконання міжнародних зобов'язань держави щодо імплементації стандартів Конвенції та практики Європейського суду з прав людини.

Стан наукової розробки проблеми

Проблематика судової експертизи досліджувалася багатьма українськими та зарубіжними науковцями у галузях кримінального процесу, криміналістики, судової експертології та теорії доказування. Значний внесок зроблено у розроблення процесуального статусу експерта, поняття спеціальних знань, порядку призначення експертиз, оцінки експертних висновків, допустимості доказів та використання спеціальних знань під час кримінального провадження.

Разом із тим комплексне дослідження практики Європейського суду з прав людини саме як джерела формування міжнародних стандартів призначення, проведення та оцінки судових експертиз у кримінальному процесі України залишається недостатньо опрацьованим. У більшості наукових праць аналізуються окремі рішення ЄСПЛ або окремі процесуальні аспекти використання експертних доказів, тоді як системне узагальнення практики Суду, її взаємозв'язок із законодавством України, практикою Верховного Суду та міжнародними рекомендаціями потребує комплексного наукового дослідження.

Мета монографії

Метою монографії є всебічне дослідження практики Європейського суду з прав людини щодо формування стандартів призначення, проведення та оцінки судових експертиз у кримінальному провадженні, визначення їх впливу на розвиток кримінального процесуального законодавства України, узагальнення практики Верховного Суду та вироблення практичних рекомендацій щодо застосування міжнародних стандартів у діяльності судів, органів досудового розслідування, прокуратури, адвокатури та судово-експертних установ.

Основні завдання дослідження

Для досягнення поставленої мети у монографії вирішуються такі основні завдання:

дослідити міжнародно-правову природу судової експертизи як процесуального засобу доказування;

визначити місце практики ЄСПЛ у системі джерел кримінального процесуального права України;

проаналізувати стандарти статті 6 Конвенції щодо використання спеціальних знань;

узагальнити практику ЄСПЛ щодо незалежності та неупередженості судових експертів;

дослідити процесуальні гарантії сторони захисту під час призначення та проведення експертизи;

проаналізувати критерії допустимості, належності, достовірності та достатності експертних доказів;

визначити стандарти оцінки експертних висновків судами;

систематизувати практику Верховного Суду щодо застосування висновків ЄСПЛ;

проаналізувати сучасні виклики, пов'язані з цифровими доказами, штучним інтелектом та новітніми видами експертиз;

сформулювати пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Об'єкт дослідження

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час призначення, проведення, використання та оцінки судових експертиз у кримінальному провадженні в контексті гарантій, передбачених Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод.

Предмет дослідження

Предметом дослідження є практика Європейського суду з прав людини, положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про судову експертизу», практика Верховного Суду, міжнародні стандарти Ради Європи, документи Європейської мережі судово-експертних установ (ENFSI), міжнародні стандарти акредитації експертних лабораторій та наукові джерела з проблематики судової експертизи.

Методологія дослідження

Методологічну основу монографії становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання: діалектичний, системно-структурний, формально-юридичний, порівняльно-правовий, історико-правовий, логіко-семантичний, функціональний, статистичний, метод узагальнення судової практики та метод правового прогнозування. Їх комплексне використання забезпечило всебічний аналіз практики ЄСПЛ, Верховного Суду та національного законодавства.

Наукова новизна

Наукова новизна монографії полягає у комплексному дослідженні практики Європейського суду з прав людини як самостійного джерела формування міжнародних стандартів судової експертизи у кримінальному провадженні. У роботі вперше запропоновано системну класифікацію стандартів ЄСПЛ щодо призначення, проведення та оцінки судових експертиз, сформовано алгоритми їх застосування у кримінальному процесі України, розроблено практичні рекомендації щодо забезпечення права на справедливий суд під час використання експертних доказів та запропоновано напрями вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Практичне значення

Практичне значення монографії полягає в можливості використання її положень у діяльності суддів, прокурорів, адвокатів, слідчих, дізнавачів, судових експертів, науковців, викладачів, аспірантів і студентів юридичних закладів вищої освіти. Запропоновані алгоритми, процесуальні рекомендації, узагальнення практики ЄСПЛ та Верховного Суду можуть бути використані при підготовці процесуальних документів, проведенні судових експертиз, оцінці доказів та здійсненні правосуддя відповідно до європейських стандартів.

Запропоновані у монографії висновки та рекомендації спрямовані на зміцнення гарантій права на справедливий суд, підвищення якості кримінального судочинства, забезпечення належної оцінки експертних доказів і гармонізацію національної судової практики з вимогами Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та усталеною практикою Європейського суду з прав людини.

Виробничо-практичне і наукове видання

Гайворонський Руслан Володимирович

**ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ
ЛЮДИНИ У ФОРМУВАННІ СТАНДАРТІВ
ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СУДОВИХ
ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

**Практика ЄСПЛ, законодавство України,
практика Верховного Суду та науково-практичний коментар**

Науково-практичний посібник

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 11.09.2026. Формат 60×84/16.
Ум. друк. арк. 37,8. Обл.-вид. арк. 35. Тираж 100 пр. Зам. № 737

ТОВ «Видавничий дім «Право»,
вул. Харківських Дивізій, 11/2, м. Харків, Україна
Для кореспонденції: а/с 822, м. Харків, 61023, Україна
Тел.: (050) 409-08-69, (067) 574-81-20
Вебсайт: <https://pravo-izdat.com.ua>
E-mail для замовників послуг: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для покупців: sales@pravo-izdat.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8024 від 05.12.2023

Виготовлено ТОВ «Промарт Плюс»,
вул. Весніна, 12, м. Харків, 61023, Україна
Тел. (097) 445-07-79
Вебсайт: <https://promart.in.ua>
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8388 від 16.07.2025

Перейти на сайт →